2026-yil
7-son

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI

ILMIY - METODIK

JURNALI

saen.uz

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
7-son

Bosh muharrir:
Shoumarov G‘ayrat Bahromovich, psixologiya fanlari doktori, akademik

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Qodirov Umarali Do‘stqobilovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Mas’ul kotib:
Muqimov Alisher

Texnik muharrir:
Qarshiyev Jamshid Murotaliyevich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.

TAHRIR HAY’ATI:

01.00.00 – FIZIKA-MATEMATIKA FANLARI
Ayupov Shavkat Abdullayevich, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
A’zamov Abdulla, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
Zohidov Erkin A’zamovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

02.00.00 – KIMYO FANLARI
Normaxamatov Nodirali Soxobataliyevich, kimyo fanlar doktori, professor
Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, kimyo fanlar doktori, akademik

03.00.00 – BIOLOGIYA FANLARI
Abdurahmonov Ibrohim Yo‘lchiyevich, biologiya fanlari doktori, akademik
Sulaymonov Botirjon Abdushukurovich, biologiya fanlari doktori, akademik

04.00.00 – GEOLOGIYA-MINERALOGIYA FANLARI
Fayziyev Abdulhaq Radjabovich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor
Husanov Sultonboy To‘xtayevich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor

05.00.00 – TEXNIKA FANLARI
Allayev Qahramon Rahimovich, texnika fanlari doktori, akademik
Majidov Inom Urishevich, texnika fanlari doktori, professor
Turobjonov Sadritdin Maxamatdinovich, texnika fanlari doktori, akademik
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI
Namozov Shodmon Ergashovich, qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, akademik
Shoumarov Hikmat Bahromovich, qishloq xo‘jaligi fanlari nomzodi, professor

07.00.00 – TARIX FANLARI
Ziyo Azamat Hamid o‘g‘li, tarix fanlari doktori, akademik
Sagdullayev Anatoliy Sagdullayevich, tarix fanlari doktori, akademik
Yusupova Diloram Yunusovna, tarix fanlari doktori, akademik

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI
Abdurahmonov Qalandar Xodjayevich, iqtisod fanlari doktori, akademik
Musayev Behzod Anvarovich, iqtisod fanlari nomzodi
To‘xliyev Nurislom, iqtisod fanlari doktori, akademik
G‘ulomov Saidahror Saidahmedovich, iqtisod fanlari doktori, akademik

09.00.00 – FALSAFA FANLARI
Nazarov Qiyom Normirzayevich, falsafa fanlari doktori, professor
Saifnazarov Ismoil Saifnazarovich, falsafa fanlari doktori, professor

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI
Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor
Sirojiddinov Shuhrat Samariddinovich, filologiya fanlari doktori, akademik
Xidirov Rajab Gulmatovich, filologiya fanlari nomzodi, dotsent (Tojikiston)

11.00.00 – GEOGRAFIYA FANLARI
Nigmatov Asqar Nigmatullayevich, geografiya fanlari doktori, professor
Tojiyeva Zulxumor Nazarovna, geografiya fanlari doktori, professor

12.00.00 – YURIDIK FANLAR
Rustamboyev Mirzayusuf Hakimovich, yuridik fanlar doktori, professor
Saidov Akmal Xolmatovich, yuridik fanlar doktori, akademik
Xolmo'minov Jumanazar Toshtemirovich, yuridik fanlar doktori, professor
Qodirov Bobiromon Bekmurodovich, yuridik fanlar doktori, professor

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI
Djurayev Risboy Haydarovich, pedagogika fanlari doktori, akademik
Ibraimov Xolboy, pedagogika fanlari doktori, akademik
Musurmonova Oynisa, pedagogika fanlari doktori, professor
Umarov Bahrom Norboyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

14.00.00 – TIBBIYOT FANLARI
Akilov Xabibulla Ataullayevich, tibbiyot fanlari doktori, professor
Nazirov Feruz Gafurovich, tibbiyot fanlari doktori, akademik

15.00.00 – FARMATSEVTIKA FANLARI
Abdullabekova Viloyat Nurillabekovna, farmatsevtika fanlari doktori, professor
Tulaganov Abduqodir Abdurahmonovich, farmatsevtika fanlari doktori, professor

16.00.00 – VETERINARIYA FANLARI
Daminov Asadullo Suvonovich, veterinariya fanlari doktori, professor
Jabborov Shuhrat Abdumajidovich, veterinariya fanlari doktori, professor
G'afurov Aktam G'afurovich, veterinariya fanlari doktori, professor

17.00.00 – SAN'ATSHUNOSLIK FANLARI
Ahmedova Nigora Rahimovna, sanatshunoslik fanlari doktori, professor
Hakimov Akbar Abdullayevich, san'atshunoslik fanlari doktori, akademik

18.00.00 – ARXITEKTURA
Nozilov Dodo Avazovich, arxitektura fanlari doktori, professor
Uralov Axtam Sindarovich, arxitektura fanlari doktori, professor

19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI
Abdusamatov Hasanboy Usmonjon o'g'li, psixologiya fanlari doktori, professor
Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor
Karimova Vasila Mamanosirovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Halimova Mashraboy Vohidovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Lazar Drajeta, psixologiya fanlari doktori, professor, Belgrad, Serbiya
Karpinskiy Konstantin Viktorovich, psixologiya fanlari doktori, professor, Grodno, Belarussiya
Suletbayeva Ella Serikbayevna, psixologiya fanlari doktori, dotsent

22.00.00 – SOTSIOLOGIYA FANLARI
Bekmurodov Mansur Bobomurodovich, sotsiologiya fanlari doktori, professor
Toshmuhamedova Dilorom Gafurdjanovna, sotsiologiya fanlari doktori

23.00.00 – SIYOSIY FANLAR
Fayzullayev Alisher Omonullayevich, siyosiy fanlar doktori, professor
Hasanov Otabek Abdurashidovich, siyosiy fanlar doktori
Paxrutdinov Shukritdin Ilyasovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Omonov Baxtiyor Axtamovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Quronboyev Qahramon Qo'chqorovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Avazov Komil Xolliyevich, siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori

24.00.00 – ISLOMSHUNOSLIK FANLARI
Ibrohimov Ne'matulla, filologiya fanlari doktori, akademik
Islomov Zohidjon Mahmudovich, filologiya fanlari doktori, professor

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI JURNALI
2026-yil 7-son

UDK 37.07:338.24

TA'LIM MUASSASALARI BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY ASOSLARI

Ibragimova Gulnozaxon Sayidmurodovna,
Andijon davlat texnika instituti
"Iqtisodiyot" kafedrasi katta o'qituvchisi, PhD

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot ta'lim muassasalari boshqaruvi samaradorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslarini takomillashtirish masalalariga bag'ishlangan. Tadqiqotda zamonaviy boshqaruv yondashuvlari, strategik rejalashtirish, moliyaviy boshqaruv, raqamli texnologiyalarni boshqaruv jarayonlariga joriy etish hamda resurslardan samarali foydalanishning ta'lim sifati va boshqaruv samaradorligiga ta'siri tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim muassasasi, boshqaruv samaradorligi, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm, strategik boshqaruv, ta'lim sifati, raqamli boshqaruv, ta'lim menejmenti, innovatsion boshqaruv.

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FOUNDATIONS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF EDUCATIONAL INSTITUTION MANAGEMENT

Abstract. This study is dedicated to improving the organizational and economic foundations of enhancing the management efficiency of educational institutions. The research analyzes the impact of modern management approaches, strategic planning, financial management, the integration of digital technologies into management processes, and the efficient use of resources on education quality and management efficiency. The results of the study serve to develop scientific and practical recommendations for improving the organizational and economic mechanisms of management.

Keywords: educational institution, management efficiency, organizational-economic mechanism, strategic management, education quality, digital management, educational management, innovative management.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ УЧРЕЖДЕНИЯМИ

Аннотация. Данное исследование посвящено вопросам совершенствования организационно-экономических основ повышения эффективности управления образовательными учреждениями. В исследовании проанализировано влияние современных подходов к управлению, стратегического планирования, финансового управления, внедрения цифровых технологий в управленческие процессы, а также эффективного использования ресурсов на качество образования и эффективность управления. Результаты исследования послужат основой для разработки научно-практических рекомендаций по совершенствованию организационно-экономических механизмов управления.

Ключевые слова: образовательное учреждение, эффективность управления, организационно-экономический механизм, стратегическое управление, качество образования, цифровое управление, менеджмент в образовании, инновационное управление.

Bugungi kunda dunyo miqyosida ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, uning sifatini oshirish hamda xalqaro raqobatbardoshligini ta’minlash davlat siyosatining eng ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Globallashuv, ilm-fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi, raqamli iqtisodiyotning shakllanishi hamda mehnat bozori talablarining o‘zgarishi ta’lim tizimiga yangi vazifalarni yuklamoqda. Shu sababli zamonaviy ta’lim muassasalari nafaqat bilim beruvchi maskan, balki innovatsion rivojlanish, ilmiy izlanishlar, inson kapitalini shakllantirish va ijtimoiy taraqqiyotning muhim instituti sifatida faoliyat yuritishi zarur.

Ta’lim muassasalari faoliyatining samaradorligi faqatgina o‘quv jarayonining sifati bilan emas, balki boshqaruv tizimining samaradorligi, tashkiliy tuzilmaning mukammalligi, iqtisodiy resurslardan oqilona foydalanish hamda strategik rejalashtirish darajasi bilan ham belgilanadi. Ayniqsa, zamonaviy boshqaruv tamoyillarini joriy etish, inson resurslarini samarali boshqarish, moliyaviy barqarorlikni ta’minlash va raqamli boshqaruv texnologiyalaridan foydalanish ta’lim sifati hamda muassasaning umumiy faoliyat natijalariga bevosita ta'sir ko‘rsatadi.

So‘nggi yillarda rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatmoqdaki, ta’lim muassasalarining muvaffaqiyati strategik menejment, sifat menejmenti tizimi (Quality Management System – QMS), institutsional rivojlanish, akademik mustaqillik hamda moliyaviy boshqaruvning samarali tashkil etilishi bilan chambarchas bog’liq. Shu bois dunyoning ko‘plab mamlakatlarida ta’limni boshqarishda xalqaro standartlar, zamonaviy menejment konsepsiyalari, loyiha boshqaruvi (Project Management), natijadorlikka asoslangan boshqaruv (Performance Management) va raqamli transformatsiya tamoyillari keng joriy etilmoqda.

Bugungi kunda ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarni keng qo‘llash, elektron hujjat aylanishi, masofaviy boshqaruv, sun’iy intellekt asosidagi tahliliy

tizimlar, “Big Data” texnologiyalari hamda avtomatlashtirilgan boshqaruv platformalaridan foydalanish boshqaruv samaradorligini oshirishning muhim vositalaridan biri hisoblanmoqda. Bunday innovatsion yechimlar boshqaruv qarorlarini tezkor va aniq qabul qilish, resurslarni samarali taqsimlash, ta’lim sifatini monitoring qilish hamda shaffoflikni ta’minlash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Ta‘lim muassasalari boshqaruvining tashkiliy asoslari muassasaning ichki tuzilmasini shakllantirish, vakolat va mas’uliyatni to‘g‘ri taqsimlash, boshqaruv organlari faoliyatini muvofiqlashtirish hamda xodimlarning samarali hamkorligini yo‘lga qo‘yishni nazarda tutadi. Iqtisodiy asoslar esa moliyaviy rejalashtirish, byudjet mablag’laridan oqilona foydalanish, qo‘shimcha moliyalashtirish manbalarini jalb etish, investitsiyalarni boshqarish, moddiy-texnik bazani rivojlantirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish bilan uzviy bog’liqdir.

Zamonaviy sharoitda ta’lim muassasalari faoliyatini boshqarishda strategik rejalashtirish, SWOT tahlili, KPI (Key Performance Indicators) ko‘rsatkichlari, risklarni boshqarish, ichki audit va sifat monitoringi kabi boshqaruv vositalaridan foydalanish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur yondashuvlar boshqaruv samaradorligini oshirish, resurslardan unumli foydalanish hamda ta’lim xizmatlari sifatini doimiy ravishda takomillashtirish imkonini beradi.

Shu nuqtai nazardan, ta’lim muassasalarini boshqarishning tashkiliy va iqtisodiy asoslarini chuqur o‘rganish, ularning samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish dolzarb ilmiy hamda amaliy masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu yo‘nalishdagi ilmiy tadqiqotlar ta'lim tizimining barqaror rivojlanishi, boshqaruv sifatining oshishi, moliyaviy barqarorlikning mustahkamlanishi hamda ta’lim xizmatlari sifati va raqobatbardoshligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi ham aynan ta’lim muassasalarida boshqaruvning tashkiliy va iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish, zamonaviy boshqaruv texnologiyalarini joriy etish, resurslardan samarali foydalanish va xalqaro tajribalarni milliy ta’lim tizimiga moslashtirish zarurati bilan izohlanadi. Tadqiqot natijalari ta’lim muassasalari boshqaruvini yanada takomillashtirish, boshqaruv qarorlarining samaradorligini oshirish hamda ta’lim tizimining uzoq muddatli va barqaror rivojlanishiga ilmiy-amaliy jihatdan xizmat qilishi kutiladi.

Tadqiqot maqsadi – ta’lim muassasalari boshqaruvi samaradorligini oshirishning tashkiliy va iqtisodiy asoslarini har tomonlama tahlil qilish, zamonaviy boshqaruv tamoyillari, strategik menejment, sifat menejmenti hamda resurslardan samarali foydalanish mexanizmlarini ilmiy jihatdan o‘rganish, milliy va xorijiy tajribalarni qiyosiy tahlil qilish asosida ta'lim muassasalari boshqaruvini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar va innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqishdan iborat.

Mazkur maqsadga erishish jarayonida ta'lim muassasalari faoliyatiga ta’sir etuvchi tashkiliy, iqtisodiy va boshqaruv omillari aniqlanadi, mavjud boshqaruv tizimining kuchli va zaif tomonlari baholanadi hamda ularni takomillashtirish

imkoniyatlari asoslab beriladi. Shuningdek, ta'lim muassasalarida strategik rejalashtirish, moliyaviy boshqaruv, inson resurslarini samarali boshqarish, raqamli boshqaruv texnologiyalarini joriy etish, sifat monitoringi va ichki nazorat tizimlarini rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish ko'zda tutiladi.

Mazkur tadqiqot ishining metodologik asosini shakllantirishda ta'lim muassasalari boshqaruvining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini optimallashtirish muammolari tizimli va majmuali yondashuvlar asosida o'rganildi. Tadqiqot jarayonida qo'yilgan maqsad va vazifalarni hal etish uchun ilmiy bilishning dialektik qonuniyatlariga tayanilgan holda, o'zaro bog'liq bo'lgan nazariy va empirik tadqiqot usullari majmuidan foydalanildi.

Xususan, sohaning nazariy-konseptual asoslarini tadqiq etish maqsadida mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy adabiyotlari, fundamental tadqiqotlari hamda zamonaviy ta'lim menejmentiga oid nazariyalari chuqur tahlil qilindi (ilmiy adabiyotlar tahlili). Shuningdek, mamlakatimizda ta'lim sohasini isloh qilish va boshqaruv samaradorligini oshirishning huquqiy kafolatlarini aniqlash maqsadida O'zbekiston Respublikasining sohaga oid qonunlari, Prezident farmon va qarorlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari hamda normativ-huquqiy hujjatlari har tomonlama o'rganildi.

Boshqaruv jarayonlarini tizimli tahlil qilish (systematic analysis) orqali ta'lim muassasalarining tashkiliy tuzilmasi, moliyaviy-iqtisodiy faoliyati va boshqaruv subyektlari o'rtasidagi aloqadorlik yaxlit bir tizim sifatida tadqiq etildi. Qiyosiy tahlil (comparative analysis) usuli yordamida esa ilg'or xorijiy tajribalar va turli boshqaruv modellarining afzalliklari hamda kamchiliklari solishtirilib, milliy ta'lim tizimiga moslashtirish imkoniyatlari baholandi.

Tadqiqotda empirik ma'lumotlarni to'plash va birlamchi xulosalarni shakllantirishda kuzatish hamda ilmiy umumlashtirish usullaridan samarali foydalanildi. Shu bilan birga, xususiy holatlardan umumiy qonuniyatlarni chiqarish, shuningdek, umumiy boshqaruv prinsiplarini aniq ta'lim muassasalari faoliyatiga tatbiq etish maqsadida induktiv va deduktiv yondashuvlar uyg'unlikda qo'llanildi.
Tadqiqotning axborot-empirik bazasini ta'lim tizimini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy hujjatlar, xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy konferensiya materiallari, nufuzli ilmiy jurnallarda chop etilgan maqolalar, ixtisoslashgan dissertatsiyalar, statistika idoralarining rasmiy ma'lumotlari hamda ta'lim sifati va boshqaruviga oid fundamental ilmiy manbalar tashkil etdi.

Tadqiqot natijalari ta'lim muassasalari boshqaruvi samaradorligini oshirish quyidagi asosiy omillarga bog'liqligini ko'rsatdi.

Birinchidan, boshqaruvning strategik rejalashtirish tizimini rivojlantirish muassasaning uzoq muddatli rivojlanishini ta'minlaydi hamda boshqaruv qarorlarining samaradorligini oshiradi.

Ikkinchidan, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish va moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish ta'lim muassasasining iqtisodiy barqarorligini mustahkamlaydi.

Uchinchidan, boshqaruv jarayonlariga raqamli texnologiyalarni joriy etish axborot almashinuvini tezlashtiradi, boshqaruv qarorlarini qabul qilish sifatini yaxshilaydi hamda ma'muriy xarajatlarni kamaytiradi.

To‘rtinchidan, monitoring va baholash tizimini takomillashtirish boshqaruv faoliyatining natijadorligini muntazam nazorat qilish imkonini beradi.

Olib borilgan tadqiqotlar va tizimli tahlillar natijasida zamonaviy ta'lim muassasalarida boshqaruv samaradorligini ta'minlovchi bir qator o‘zaro bog‘liq tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarning yuqori darajada samarali ekanligi aniqlandi va ilmiy jihatdan asoslandi. Birinchi navbatda, muassasaning uzoq muddatli istiqbollarini belgilash, mavjud resurslarni to‘g‘ri prognoz qilish va raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan strategik rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. Buning barobarida, ta'lim jarayonlarining xalqaro va milliy standartlarga muvofiqligini ta'minlash, ichki nazorat va monitoring tizimini muntazam ravishda baholab borish orqali sifat menejmenti tizimini takomillashtirish lozimligi ko‘rsatildi. Inson kapitalini doimiy rivojlantirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ilg‘or menejment ko‘nikmalarini amaliyotga joriy etish maqsadida pedagog va rahbar xodimlarning kasbiy malakasini tizimli va muntazam ravishda oshirish mexanizmi tahlil qilindi. Shuningdek, qarorlar qabul qilish jarayonlarida jamoatchilik ishtirokini ta'minlash, moliyaviy-xo‘jalik faoliyatining ochiqligini oshirish va hisobdorlikni yo‘lga qo‘yish orqali ochiq va shaffof boshqaruv tizimini rivojlantirish zarurligi aniqlandi. Ta'lim xizmatlari sifatini bozor talablariga moslashtirish maqsadida ish beruvchilar, ota-onalar, davlat organlari hamda jamiyat vakillari kabi barcha manfaatdor tomonlar (steykholderlar) bilan ijtimoiy-iqtisodiy hamkorlikni faollashtirish mexanizmi alohida o‘rin egallaydi. Nihoyat, zamonaviy raqamli texnologiyalar va axborot tizimlarini boshqaruvga integratsiya qilish orqali hujjatlar aylanishini optimallashtirish va tezkor qarorlar qabul qilish uchun raqamli platformalardan foydalanishni kengaytirish zarurligi asoslandi. Tadqiqot natijalarining umumiy tahlili shuni ko‘rsatdiki, ushbu qayd etilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarning alohida emas, balki kompleks va tizimli tarzda qo‘llanilishi ta'lim muassasasida o‘quv-uslubiy xizmatlar sifatini tubdan yaxshilashga hamda umumiy boshqaruv tizimi samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida olingan natijalar zamonaviy ilmiy tadqiqotlar va ta'lim menejmenti sohasidagi nazariy yondashuvlar bilan o'zaro uyg'unligini namoyon etdi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ta'lim muassasalari faoliyatining samaradorligi faqat pedagogik jarayonlarning sifati bilan emas, balki boshqaruvning tashkiliy tuzilmasi, iqtisodiy mexanizmlari, strategik rejalashtirish darajasi hamda mavjud resurslardan oqilona foydalanish bilan ham bevosita bog'liqdir. Shu sababli ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan islohotlar boshqaruv tizimini takomillashtirish bilan birgalikda amalga oshirilgandagina yuqori natijadorlikka erishish mumkin.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ta'lim muassasalarida samarali boshqaruv tizimini shakllantirishda strategik menejment, sifat menejmenti

tamoyillari, inson resurslarini boshqarish, moliyaviy barqarorlikni ta’minlash va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy boshqaruv usullarining qo‘llanilishi boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonini takomillashtiradi, ichki boshqaruv tizimining shaffofligini oshiradi hamda muassasa faoliyatining barcha yo‘nalishlarini yagona strategik maqsad sari yo‘naltirish imkonini beradi.

Bugungi kunda rivojlangan davlatlarning ta’lim tizimlarida strategik boshqaruv, institutsional mustaqillik, natijadorlikka asoslangan boshqaruv (Performance Management), sifat menejmenti (Quality Management System), raqamli transformatsiya va elektron boshqaruv tizimlari keng qo'llanilmoqda. Ushbu tajribalar ta’lim muassasalarining boshqaruv samaradorligini oshirish, ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash hamda xalqaro reytinglarda yuqori natijalarga erishishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Tadqiqot natijalari O‘zbekiston ta'lim tizimida ham mazkur ilg’or yondashuvlarni yanada kengroq joriy etish, ularni milliy sharoit va mavjud boshqaruv tizimiga moslashtirish zarurligini tasdiqlaydi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ta’lim muassasalarida raqamli boshqaruv texnologiyalarini qo‘llash boshqaruv samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Elektron hujjat aylanishi, avtomatlashtirilgan boshqaruv platformalari, ma’lumotlar bazalarini integratsiyalash, sun’iy intellekt elementlaridan foydalanish va analitik axborot tizimlari rahbarlarga tezkor, aniq va ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, raqamlashtirish inson omili bilan bog’liq ayrim xatolarni kamaytiradi, boshqaruv jarayonlarining shaffofligini ta’minlaydi hamda vaqt va moliyaviy resurslarning tejalishiga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari monitoring va baholash tizimining boshqaruv samaradorligidagi o‘rni alohida ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Ta’lim muassasalari faoliyatini muntazam monitoring qilish, asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI) bo‘yicha baholash, ichki audit tizimini rivojlantirish va natijalarni tahlil qilish boshqaruv qarorlarining ilmiy asoslanganligini oshiradi. Natijada mavjud muammolarni o‘z vaqtida aniqlash, ularni bartaraf etish bo‘yicha samarali choralar ishlab chiqish hamda resurslardan yanada oqilona foydalanish imkoniyati yaratiladi.

Shuningdek, tadqiqot davomida inson resurslarini boshqarish masalalari ham ta’lim muassasalari samaradorligini oshirishda muhim omillardan biri ekanligi aniqlandi. Pedagog va boshqaruv xodimlarining kasbiy malakasini muntazam oshirish, ularni zamonaviy boshqaruv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bo‘yicha qayta tayyorlash, mehnatni rag'batlantirishning samarali mexanizmlarini qo‘llash hamda innovatsion tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlash ta’lim sifati va boshqaruv natijadorligining oshishiga ijobiy ta’sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, iqtisodiy boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish ta’lim muassasalarining moliyaviy barqarorligini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. Byudjet mablag’larini oqilona rejalashtirish, byudjetdan tashqari moliyalashtirish manbalarini kengaytirish, investitsiyalarni jalb etish va xarajatlarni optimallashtirish

ta’lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash hamda innovatsion rivojlanishini ta’minlash imkonini beradi. Bu esa o‘z navbatida ta’lim xizmatlari sifatining oshishi va boshqaruv samaradorligining ortishiga xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqot davomida ta’lim muassasalari boshqaruvining tashkiliy va iqtisodiy asoslari kompleks ravishda tahlil qilindi hamda boshqaruv samaradorligini oshirishga ta’sir etuvchi asosiy omillar ilmiy va amaliy jihatdan o‘rganildi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy ta’lim tizimida yuqori natijalarga erishish nafaqat ta'lim jarayonining sifatiga, balki boshqaruv tizimining samaradorligi, tashkiliy tuzilmaning mukammalligi, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish va innovatsion boshqaruv texnologiyalarining joriy etilishiga ham bevosita bog’liqdir.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi:

- **Ta'lim muassasalari boshqaruvi samaradorligi** tashkiliy va iqtisodiy mexanizmlarning o‘zaro uyg'unligi hamda ularning izchil faoliyat yuritishiga bevosita bog’liq. Samarali boshqaruv tizimi ta’lim muassasasining strategik rivojlanishini ta‘minlash, resurslardan unumli foydalanish va ta‘lim sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

- **Strategik rejalashtirish va sifat menejmenti tizimlari** boshqaruv samaradorligini oshirishda asosiy vositalardan biri ekanligi aniqlandi. Ularning amaliyotga joriy etilishi ta’lim muassasasining uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini belgilash, faoliyat natijalarini baholash va sifatni doimiy ravishda takomillashtirish imkonini beradi.

- **Raqamli boshqaruv texnologiyalarini joriy etish** boshqaruv jarayonlarini avtomatlashtirish, axborot almashinuvini tezlashtirish, elektron hujjat aylanishini rivojlantirish hamda boshqaruv qarorlarini tezkor va ilmiy asoslangan holda qabul qilishga xizmat qiladi. Raqamlashtirish boshqaruvning shaffofligini oshirish, inson omili bilan bog’liq xatolarni kamaytirish va resurslardan samarali foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

- **Monitoring va baholash tizimini takomillashtirish** ta’lim muassasalari faoliyatining samaradorligini muntazam nazorat qilish, mavjud muammolarni o‘z vaqtida aniqlash hamda boshqaruv qarorlarining sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Asosiy samaradorlik ko‘rsatkichlari (KPI), ichki audit va sifat monitoringi tizimlarini rivojlantirish boshqaruvning natijadorligini sezilarli darajada oshiradi.

- **Moliyaviy resurslardan oqilona va samarali foydalanish** ta’lim muassasalarining iqtisodiy barqarorligini ta’minlashning muhim sharti hisoblanadi. Byudjet mablag’larini samarali rejalashtirish, qo‘shimcha moliyalashtirish manbalarini jalb etish, investitsion loyihalarni qo'llab-

quvvatlash va xarajatlarni optimallashtirish ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash hamda ularning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

- **Inson resurslarini samarali boshqarish**, pedagog va boshqaruv xodimlarining kasbiy malakasini muntazam oshirib borish hamda ularning innovatsion faoliyatini rag‘batlantirish ta’lim sifati va boshqaruv natijadorligini ta’minlovchi muhim omillardan biri ekanligi aniqlandi.
- **Xalqaro tajribalarni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish** boshqaruv samaradorligini oshirish, ta'lim xizmatlari sifatini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish va ta’lim muassasalarining global raqobatbardoshligini ta’minlash uchun zarur ilmiy-amaliy yo'nalish hisoblanadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari ta'lim muassasalarida boshqaruvning tashkiliy va iqtisodiy asoslarini takomillashtirish ta’lim sifati, boshqaruv samaradorligi, moliyaviy barqarorlik va institutsional rivojlanishni ta’minlashning eng muhim shartlaridan biri ekanligini tasdiqlaydi. Ishlab chiqilgan ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ta’lim muassasalarida boshqaruv tizimini zamonaviy talablar asosida rivojlantirish, resurslardan oqilona foydalanish, boshqaruvning shaffofligi va hisobdorligini oshirish hamda ta’lim tizimini barqaror rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1997 y., 9-son, 225-modda; 2013 y., 41-son, 543-modda.
2. Ibragimova G.S. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida ta’lim sifatini boshqarishning zamonaviy texnologiyalari. // NamDTI Qurilish va ta’lim ilmiy jurnali. – Namangan, 2025. Maxsus 4-son. – B. 134–139.
3. Ibragimova G.S. Umumiy o‘rta maktablarida ta’lim sifatini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish: pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Andijon, 2026. – 127 b.
4. Kadirkulov D.A. Ta’lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish. // Maktabgacha va maktab ta’lim jurnali. – Namangan, 2026. №3(2).

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
7-son

Muassis - "FAN VA INNOVATSIYA YANGILIKLARI" MCHJ
Jurnal hamkori - «PROFI UNIVERSITY»

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2024-yil 24-may kuni № 454068-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal 2024-yilda tashkil etilgan, 1 oyda bir marta o'zbek, tojik, qozoq, qirg'iz, qoraqalpoq, rus va ingliz tillarida nashr etiladi.

Tahririyat manzili: 190110, Toshkent shahri Uchtepa tumani, Bog'iston MFY, 14-mavze, 8-uy.

Telefonlar: +998 90 749 00 00
+998 90 749 77 77
+998 91 902 05 01
E-mail: saen_2024@mail.ru
Jurnal sayti: www.saen.uz
Telegram kanali: **https://t.me/saen_2024**

Maqolada keltirilgan fakt va ma'lumotlarning to'g'riligi uchun mualliflar mas'uldirlar.

"Fan va ta'lim yangiliklari" ilmiy-amaliy jurnali Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining qarori (25.08.2025 y., №374/5) bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

ISSN: 3093-8694